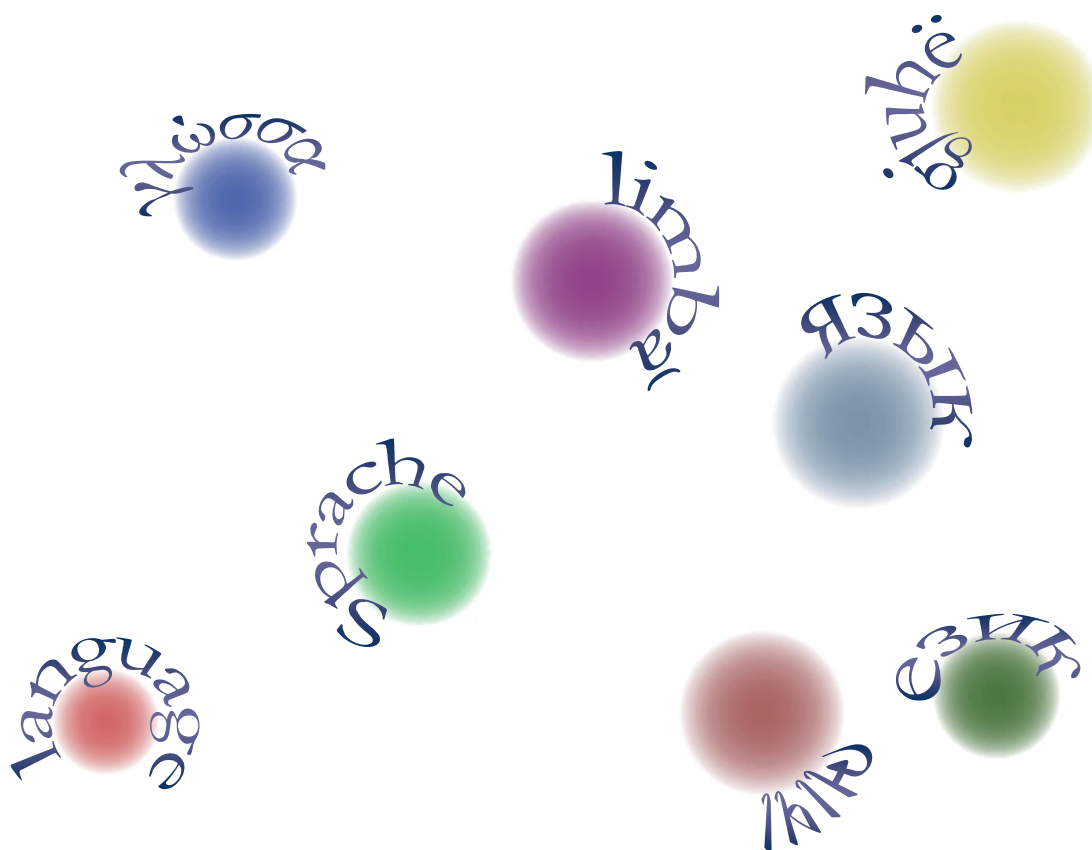

Έργο: «Ένταξη παιδιών παλιννοστούντων και αλλοδαπών στο σχολείο- για τη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση (Γυμνάσιο)»

Η Μ Ε Ρ Ι Δ Α

Διαπολιτισμική εκπαίδευση:
Γλωσσική και ψυχοκοινωνική υποστήριξη

ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΩΝ

24 Οκτωβρίου 2008

2^ο Πειραματικό Γυμνάσιο Αθηνών

Η αξιοποίηση γνωστικών αντικειμένων στη γλωσσική διδασκαλία: Οργάνωση και σχεδιασμός μαθήματος

Ελευθερία Ζάγκα
zagaeleuth@yahoo.gr

Η συνύπαρξη γηγενών και αλλόγλωσσων μαθητών στις σχολικές τάξεις της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης αποτελεί πλέον για τη χώρα μας μία δεδομένη κατάσταση. Όμως, η "διαχείριση" της πολυπολιτισμικής τάξης απαιτεί εκ μέρους των εκπαιδευτικών εξειδικευμένη θεωρητική γνώση, καθώς και εξοικείωση με μία σειρά από διδακτικές στρατηγικές, ώστε η εκπαιδευτική διαδικασία να καθίσταται αποτελεσματική τόσο για τους γηγενείς όσο και για τους αλλόγλωσσους μαθητές.

Στη διάρκεια του σεμιναρίου, θα δοθεί η ευκαιρία στους εκπαιδευτικούς να γνωρίσουν:

- Τις βασικές αρχές μάθησης και διδασκαλίας μίας δεύτερης γλώσσας (Γ2).
- Τις ιδιαίτερες γνωστικές και γλωσσικές δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι αλλόγλωσσοι μαθητές κατά την κατάκτηση της ακαδημαϊκής μορφής της γλώσσας, δηλαδή του επιστημικού λόγου που συναντάται στα σχολικά εγχειρίδια, καθώς και τους τρόπους εξομάλυνσης των δυσκολιών αυτών.
- Τις σημαντικότερες διδακτικές προσεγγίσεις με έμφαση στη *διδασκαλία της γλώσσας με βάση το περιεχόμενο* (Content - Based Instruction) και στη *διδασκαλία με στρατηγικές* (Strategies – Based Instruction).
- Τους τρόπους αξιοποίησης των γνωστικών αντικειμένων στη γλωσσική διδασκαλία, με την παρουσίαση ενδεικτικών σχεδίων μαθήματος.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αραποπούλου, Μ., Γιαννουλοπούλου, Γ., (2002). Εγκυκλοπαιδικός οδηγός. Η χρήση της γλώσσας στα μη γλωσσικά μαθήματα: ο λόγος των επιστημών www.komvos.edu.gr/glwssa/Odigos/thema
- Baker, C., (2001). Εισαγωγή στη Διγλωσσία και τη Δίγλωσση Εκπαίδευση. Εισαγωγή, επιμέλεια, Μ. Δαμανάκης. Μτφρ. Α. Αλεξανδροπούλου. Gutenberg, Αθήνα.
- Baker, C., and Garcia, O., (1986). Policy and Practice in Bilingual Education. Multilingual Matters, Clevedon.
- Cantoni- Harvey, G., (1987). Content area language instruction. Approaches and strategies. Addison- Wesley Publishing, USA.
- Carrasquillo, A., and Rodriguez, V., (1996). Language minority students in the mainstream classroom. Multilingual Matters, Clevedon.
- Chamot, A., and O' Malley, J.M., (1987). The Cognitive Academic Language Learning Approach: A bridge to the mainstream. TESOL Quarterly, 21(3): 227-249.
- Cantoni- Harvey, G., (1987). Content area language instruction. Approaches and strategies. Addison- Wesley Publishing, USA.
- Carrasquillo, A., and Rodriguez, V., (1996). Language minority students in the mainstream classroom. Multilingual Matters, Clevedon.
- Clegg, J., (1996). Mainstreaming ESL: Case Studies in integrating ESL students in Mainstreaming Curriculum. Multilingual Matters, Clevedon.

- Cohen, A., (1998). Strategies in learning and using a second language. Longman, London.
- Cummins, J., (19812). The role of primary language development in promoting educational success for language minority students. In California State Department of Education (ed.), Schooling and Language Minority Students. A Theoretical Framework. California State Department of Education, Los Angeles.
- Ζάγκα, Ε., (2004). Η συμβολή των μαθημάτων ειδικότητας στη γλωσσική αγωγή: Η διδασκαλία της Νέας Ελληνικής ως Δεύτερης Γλώσσας με έμφαση στο περιεχόμενο των γνωστικών αντικειμένων του Αναλυτικού Προγράμματος. Διδακτορική διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Διατμηματικό πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών (ΔΠΜΣ), Επιστήμες της Γλώσσας και της Επικοινωνίας, Ενωάλειο κληροδότημα, Θεσσαλονίκη.
- Ζάγκα, Ε., (2005). Διδάσκοντας «γλώσσα και περιεχόμενο»: Η αξιοποίηση των γνωστικών αντικειμένων του αναλυτικού προγράμματος στη γλωσσική διδασκαλία. Πρακτικά επιμορφωτικής διημερίδας με θέμα: «Διαπολιτισμική Εκπαίδευση και η διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας», Υπ. Παιδείας και Πολιτισμού, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου, Λευκωσία, 2006, 159-175.
- Ζάγκα, Ε., (2005). Το μάθημα της Ιστορίας ως επικοινωνιακό περιβάλλον για τον μαθητή και πλαίσιο διδασκαλίας μιας Δεύτερης Γλώσσας: Μια διδακτική εφαρμογή στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. Πρακτικά του Διεθνούς Συνεδρίου, με θέμα: « Διδακτική της ελληνικής ως δεύτερης / ξένης γλώσσας – Νέες τάσεις, του ΣΝΕΓ, ΑΠΘ, University Studio Press, Θεσσαλονίκη, 162-171.
- Genesee, F., (1987). Learning through two languages: Studies of immersion and bilingual education. Newbury House, New York.
- Met, M., (1994). Teaching content through a second language. In F. Genesee, F. (Ed). Educating Second Language children: The whole child, the whole curriculum, the whole community. Cambridge University Press, Cambridge.

Αξιοποίηση διδακτικού υλικού

Μαρία Μητσιάκη

mmitsiak@lit.auth.gr

Η παρούσα εισήγηση έχει ως αντικείμενο τον τρόπο με τον οποίο το διδακτικό υλικό για παλιννοστούντες και αλλοδαπούς μαθητές (ΚεΔΑ, Ε.Κ.Π.Α.) μπορεί να αξιοποιηθεί στην πολύγλωσση τάξη του Γυμνασίου. Στόχος είναι να παρουσιαστούν στους εκπαιδευτικούς του προγράμματος μερικά από τα εγχειρίδια που απευθύνονται στο συγκεκριμένο μαθητικό κοινό και να προταθούν πιθανές χρήσεις τους στο πλαίσιο της γλωσσικής ενισχυτικής διδασκαλίας.

Πρόκειται να γίνει μία συνοπτική παρουσίαση τριών βιβλίων (Μαζί Α', Β', Υπόθεση Γλώσσα, Συμβαίνει στον κόσμο) για το μαθητή. Η επιλογή των συγκεκριμένων βιβλίων έγινε με βάση τα παρακάτω κριτήρια:

- καλύπτουν τις δεξιότητες παραγωγής και κατανόησης προφορικού και γραπτού λόγου

- αποτελούν πρωτότυπες και καινοτόμες δοκιμές στο χώρο της ανάπτυξης διδακτικού υλικού της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας (αναγνωστικό για αρχάριους και μέσους μαθητές του Γυμνασίου, ξεχωριστά εγχειρίδια για τις γραμματικές κατηγορίες του χρόνου και της έγκλισης, προκειμένου να επιτευχθεί αποτελεσματικότερη πρόσκτηση, συλλογή αυθεντικών κειμένων από τη σύγχρονη ειδησεογραφία συνοδευόμενα από βιντεοσκοπημένο οπτικοακουστικό υλικό)

- χρησιμοποιήθηκαν από τους εκπαιδευτικούς της προηγούμενης φάσης του προγράμματος, και κατά συνέπεια έχουν μερικώς αξιολογηθεί.

Η παρουσίαση θα εστιάσει στα ακόλουθα χαρακτηριστικά του υλικού:

- εξοικείωση με αυθεντικά και ημιαυθεντικά κείμενα
- πρόσβαση σε γλωσσικά παιχνίδια και γλωσσικές δραστηριότητες
- κάλυψη ποικίλων φαινομένων που χαρακτηρίζονται από ιδιαίτερη δυσκολία σε όλα τα γλωσσικά επίπεδα
- επαφή με πολυτροπικά κείμενα
- σύνδεση με το πολιτισμικό υπόβαθρο της ομάδας στόχου
- περιφραστική εξήγηση και επιλεκτική χρήση της μητρικής γλώσσας των μαθητών, προκειμένου να ξεπεραστεί η δυσκολία του λεξιλογίου.

Η παρουσίαση του υλικού θα έχει εργαστηριακή μορφή, προκειμένου να διατυπώσουν οι επιμορφούμενοι προτάσεις και ερωτήματα και να δοθεί έμφαση στα πλεονεκτήματα χρήσης του υλικού, αλλά και στους πιθανούς τρόπους υπέρβασης των μειονεκτημάτων του.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αντωνίου Μ., Γ. Βενέτη, Ζ. Δετσούδη και Κ. Κακαρίκος. 2004. *Λέξεις και Εικόνες: Εικονογραφημένο Λεξικό* (Β' αναθεωρημένη έκδοση). Ε.Κ.Π.Α., Κε.Δ.Α., Βιβλιοσυνεργατική Α.Ε.Π.Ε.Ε., Αθήνα.
- Αντωνίου Μ. και Ζ. Δετσούδη. 2004. *Λίγα τραγούδια θα σου πω*. Ε.Κ.Π.Α., Κε.Δ.Α., Βιβλιοσυνεργατική Α.Ε.Π.Ε.Ε., Αθήνα.
- Μπορλόζ-Μάρκου Μ.-Λ. και ομάδα συνεργατών. 2000. *Μαζί: μαθήματα ελληνικών για μαθητές και νέους* (τόμος 1ος-3ος). Ε.Κ.Π.Α., Αθήνα: Κε.Δ.Α.
- Μπορλόζ-Μάρκου Μ.-Λ. και ομάδα συγγραφέων. 1999. *Συμβαίνει στον κόσμο: από τα νέα της τηλεόρασης*. Ε.Κ.Π.Α., Αθήνα: Κε.Δ.Α.
- Μπορλόζ-Μάρκου Μ.-Λ. και ομάδα συγγραφέων. 1999. *Υπόθεση γλώσσα*. Ε.Κ.Π.Α., Αθήνα: Κε.Δ.Α.

**Μορφολογική και λεξιλογική ανάλυση:
βιβλιογραφικά και ηλεκτρονικά εργαλεία για τη διδασκαλία της ελληνικής**

Ασημάκης Φλιάτουρας

afliatouras@yahoo.com

Στόχος του σεμιναρίου είναι να εισαγάγει τους εκπαιδευτικούς στις βασικές αρχές μορφολογικής και λεξιλογικής ανάλυσης της ελληνικής γλώσσας και να υποδείξει τα βασικά βιβλιογραφικά και ηλεκτρονικά εργαλεία για την καλύτερη εκμάθηση της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας.

Αρχικά θα γίνει σύντομη αναφορά στις βασικές αρχές της μορφολογίας της ελληνικής, δηλαδή των βασικών διαδικασιών σχηματισμού λέξεων, όπως η κλίση, λ.χ. παιδ-ί, η παραγωγή, λ.χ. παιδ-άκι, και η σύνθεση, λ.χ. παιδ-ό-τοπος. Ιδιαίτερη έμφαση θα δοθεί σε ιδιαίζουσες κατηγορίες λεξικών μονάδων, όπως στις λεξικές φράσεις, λ.χ. ψυχρός πόλεμος, ζώνη ασφαλείας, νόμος πλαίσιο κλπ., αλλά και σε μορφολογικές διαδικασίες, όπως η μετατροπή, λ.χ. το καλό, το χθες, και η συμφυματοποίηση, λ.χ. καβουρο-μάνα κλπ. Στη συνέχεια θα επιχειρήσουμε να προσεγγίσουμε τη σύσταση του λεξιλογίου της ελληνικής μέσω των τριών βασικών πηγών της, δηλαδή των κληρονομημένων λέξεων, των νεολογισμών και των δανείων. Σε αυτό το σημείο θα επικεντρωθούμε στο λόγιο και το λαϊκό επίπεδο χρήσης της ελληνικής σε συνάρτηση με την αντιμετώπιση της αλλαγής της γλώσσας στο χρόνο και τη στάση των εκπαιδευτικών σε αυτή κατά τη διδασκαλία του γλωσσικού μαθήματος.

Τέλος θα παρουσιαστούν τα βασικά εργαλεία ενός εκπαιδευτικού για την αποτελεσματικότερη διδασκαλία της ελληνικής, όπως λεξικά, βιβλιογραφικές πηγές, ηλεκτρονικούς κόμβους, αρχεία κλπ.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αναστασιάδη-Συμεωνίδη Α. και Α. Φλιάτουρας 2004. «Η διάκριση [λόγιο] και [λαϊκό] στη Νέα Ελληνική: ορισμός και ταξινόμηση». 6^ο Διεθνές Συνέδριο Ελληνικής Γλώσσας. Ρέθυμνο: CD-ROM.
- Καραντζόλα Ε. και Α. Φλιάτουρας, 2004. *Γλωσσική αλλαγή*. Αθήνα: Νήσος.
- Ράλλη Α. 2004. *Μορφολογία*. Αθήνα: Πατάκης.
- Μπαμπινιώτης Γ. 1998. *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας (ΛΝΕ)*. Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας.
- (ΛΚΝ) *Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής*. 1998. Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (Ιδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη). Α.Π.Θ.
- Αναστασιάδη-Συμεωνίδη Α. 2002. *Αντίστροφο λεξικό της νέας ελληνικής*. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών.

Προβλήματα διγλωσσίας – Ο ρόλος του εκπαιδευτικού

Δήμητρα Μακρή

dimimac@yahoo.gr

Οι μαζικές μετακινήσεις των πληθυσμών και η μαζική είσοδος μέρους αυτών των πληθυσμών στην Ελλάδα, αλλά και η πολυάριθμη, διαπολιτισμική – διγλωσσική ελληνική διασπορά καθιστούν τα ζητήματα της διγλωσσίας και της γλωσσικής εκπαίδευσης επίκαιρα όσο ποτέ στην Ελλάδα. Εν τούτοις η σχετική ελληνόγλωσση βιβλιογραφία, η εγχώρια εμπειρία, η γνώση και γενικά ο σχετικός επιστημονικός λόγος υστερούν σημαντικά.

Ουσιαστικά είναι άπιαστο όνειρο και σε τελική ανάλυση αδύνατο να θέλουμε να ορίσουμε ποιος είναι και ποιος δεν είναι δίγλωσσος. Φυσικά υπάρχουν πολλές θεωρητικές προσεγγίσεις για τη μελέτη της διγλωσσίας. Με απλά λόγια στις διάφορες θεωρίες οι δύο γλώσσες αναπαρίστανται με δύο εικόνες: είτε με τη μορφή ζυγαριάς, είτε οι γλώσσες λειτουργούν σαν δύο χωριστά μπαλκόνια μέσα στο κεφάλι.

Για να ξεκινήσουμε την παρουσίαση πρέπει αρχικά να προσπαθήσουμε να εντοπίσουμε τους διαχωρισμούς και τις παραμέτρους που πλαισιώνουν τον «όρο» διγλωσσία. Για το λόγο αυτό θα συζητηθούν όροι όπως: γλωσσική δυνατότητα, γλωσσική επίδοση, γλωσσική ικανότητα, γλωσσική επάρκεια και γλωσσικές δεξιότητες. Στη συνέχεια, θα γίνει διάκριση ανάμεσα στη δίγλωσση ικανότητα και στη δίγλωσση χρήση. Στο σημείο αυτό πρέπει να τονίσουμε ότι για τη μέτρηση της διγλωσσίας υπάρχουν κλίμακες γλωσσικού υπόβαθρου και μια πληθώρα από τεστ για τη μέτρηση της γλωσσικής επάρκειας.

Όμως, όσον αφορά την ικανότητα σε δύο γλώσσες, οι τέσσερις βασικές διαστάσεις της είναι: η ακρόαση, η ομιλία, η ανάγνωση και η γραφή. Η κατηγοριοποίηση αυτή γίνεται με βάση τους άξονες του παρακάτω πίνακα.

	Προφορικός λόγος	Γραπτός λόγος
Δεξιότητες πρόσληψης	Ακρόαση	Ανάγνωση
Δεξιότητες παραγωγής	Ομιλία	Γραφή

Μολονότι αυτή η κατηγοριοποίηση είναι ουσιαστική και καθοριστική, το τοπίο των γλωσσικών δεξιοτήτων δεν είναι μονοσήμαντο. Υπάρχουν δεξιότητες μέσα στις δεξιότητες και αυτό γιατί μπορούμε να φιλτράρουμε τις τέσσερις βασικές δεξιότητες σε δευτερεύουσες κλίμακες και διαστάσεις. Γι' αυτό πρέπει να τονίζουμε τις ικανότητες των μαθητών και όχι τη φαινομενική τους «ένδεια». Φυσικά, μια πέμπτη γλωσσική ικανότητα είναι η σκέψη που εκφράζει τον εσωτερικό λόγο στη συγκεκριμένη γλώσσα.

Η ύπαρξη των δύο γλωσσών στην ίδια περιοχή καλείται κοινωνική διγλωσσία. Η προστασία των γλωσσικών μειονοτήτων σχετίζεται ορισμένες φορές με την ύπαρξη μιας αυτόχθονης γλώσσας σε μια καθορισμένη περιφέρεια.

Ο ρόλος των εκπαιδευτικών στην εκπαίδευση των δίγλωσσων είναι καθοριστικός, είτε αυτοί εργάζονται σε κέντρα υποδοχής, είτε σε προγράμματα απόσυρσης, είτε μέσα από το πλαίσιο μιας υποστηριγμένη ένταξη ή τέλος, μέσα από μια ουσιαστική δίγλωσση εκπαίδευση.

Επίσης η διαθεματική προσέγγιση των εννοιών μπορεί να επιτρέψει την καλύτερη προσέγγιση της διγλωσσίας.

Για την απόκτηση της ελληνικής ως δεύτερη γλώσσα από τους αλλοδαπούς πρέπει να λάβουμε υπόψη μας τα εξής:

- Οι μαθητές και οι μαθήτριες που μαθαίνουν τα ελληνικά ως δεύτερη γλώσσα χρειάζονται ένα οργανωμένο πρόγραμμα υποστήριξης αρκετών ετών.
- Αν και συνεχίζουν να χρειάζονται την υποστήριξη για αρκετά χρόνια, οι αρχάριοι στη δεύτερη γλώσσα χρειάζονται επίσης ευκαιρίες για τη συμμετοχή στο κυρίως πρόγραμμα του σχολείου.

Οι πρώτες γλώσσες των παιδιών συνεχίζουν να είναι σημαντικές στη γλωσσική, κοινωνική και γνωστική τους ανάπτυξη, γι' αυτό καλό να προωθούν τη διατήρησή τους και τη συνεχή ανάπτυξή τους.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Bachman L.F. (1990). *Fundamental Considerations in Language Testing*. Oxford: Oxford University Press
- Edwards J. (1985). *Language, Society and Identity*. Oxford: Blackwell.
- Hoffman C. (1991). *An Introduction to Bilingualism*. London: Longman.
- Lewis E.G. (1981). *Bilingualism and Bilingual Education*. Oxford: Pergamon.
- Saer D.J., Smith F. & Hughes J. (1924). *The bilingual Problem*. Wrexham: Hughes and Son.
- Williams J.D., Snipper G.C. (1990). *Literacy and Bilingualism*. New – York: L